

OPEN BRIEF OVER HET PEN-DORP TE ALKMAAR

Stand van zaken

In de zomer van 2018 werd het PEN-dorp aan de Voltastraat te Alkmaar verkocht aan HBB Groep en De Geus Bouw. Het terrein wordt geschikt gemaakt, zo kon in de krant worden gelezen, voor grootschalige woningbouw, 450 woningen. Een deel in de sociale sector, een ander deel in een duurder koopsegment.

Wat is het PEN-dorp

PEN staat voor Provinciaal Elektriciteitsbedrijf Noord-Holland. In mei 1982 opende in de omgeving van Alkmaar een nieuw dorp: het PEN-dorp. Op een terrein van 70.000 m² in de Bergermeerpolder vestigde zich het bedrijfskantoor van het PEN. Naast 14.500 m² aan kantoren kwamen er binnentuinen, dakterrassen, waterpartijen, werkplaatsen en zelfs een sporthal. Een compleet 'werkdorp' voor meer dan 500 medewerkers ontstond op het nieuwe bedrijventerrein Viaanse Molen. De Friese architect Bonnema mocht hier zijn idee over een groot kantorencomplex met de menselijke maat gaan uitvoeren. In 1982 was het een vooruitstrevend ontwerp. Het complex ziet er uit als een vriendelijke woonwijk. Vandaar de aanduiding PEN-dòrp.

Intussen veranderde de organisatie. De PEN werd Liander. En dankzij de automatisering kan Liander inmiddels met 40 mensen voor ons hetzelfde doen als destijds de PEN met 500. Daarmee verloor het kantorencomplex voor het elektriciteitsbedrijf zijn bestaansrecht, waardoor het nu al enkele jaren leeg staat. Het PEN-dorp was dus niet meer nodig en het denken over herbestemming was begonnen. Maar de aanvankelijk voor de hand liggende gedachte aan woningbouw kwam niet echt uit de startblokken. Betekent dat nu ook dat de unieke schepping van Bonnema verloren gaat? Dat zouden wij zeer betreuren.

Bonnema in Alkmaar

De in 2001 overleden architect Abe Bonnema wordt in ons land en daarbuiten geëerd als één van de belangrijkste architecten van de afgelopen 50 jaar. Bonnema was een zeer veelzijdig en ambitieus architect. Alkmaar mag zich gelukkig prijzen met een aantal belangrijke en spraakmakende bouwwerken van de hand van Bonnema. Behalve het PEN-dorp ook de houtskeletbouw-woonwijk in Alkmaar-Noord, het politiebureau, winkelcentrum De Mare, het stadskantoor en de meest spectaculaire, de huisvuilcentrale. Twee van deze projecten zijn typische exponenten van een in Nederland slechts weinig gepraktiseerde architectuurstijl, te weten het 'structuralisme'. Dit betreft met name het project van de houtskeletbouwoningen in de wijk De Horn Zuid en het PEN-dorp in de Bergermeer.

Structuralisme

Het structuralisme is een stroming die zich kenmerkt door gebouwen met een geometrische structuur, samengesteld uit kleine eenheden die gerelateerd zijn aan de menselijke maat. In de vakwereld wordt het jaar 1959 gezien als het begin van deze architectuurstroming. Er zijn nationaal en internationaal grote namen mee verbonden als Bakema en Aldo van Eyck, maar ook o.a. Candilis uit Frankrijk, de gebroeders Smithson uit Engeland. De grote invloed van deze groep werd later geduid door Herman Hertzberger: (citaat) "Structuralisme gaat over het onderscheid tussen (1) een kader of structuur met een lange levenscyclus en (2) een invulling met een minder lange cyclus."

Andere bekende voorbeelden van die stroming in Nederland zijn Centraal Beheer van Herzberger in Apeldoorn en het Burgerweeshuis van Aldo van Eyck in Amsterdam.

Het PEN-dorp

Het PEN-dorp is dus een typisch en uniek voorbeeld van structuralistische architectuur. In Nederland bestaan daarvan weinig goede voorbeelden. Het plan kent een enorme diversiteit in de maatvoering van pleinen en straatjes. De openbare ruimtes omspoelen en doorspoelen het gehele complex. De inrichting met groen en water verschaffen de ruimtes tussen de gebouwen een buitengewone verblijfskwaliteit. Aan de buitenzijde zorgt de landschappelijke inrichting voor een vanzelfsprekende overgang naar het op de achtergrond gelegen duinlandgebied. Verantwoordelijk voor de inrichting van de buitenruimte is Mien Ruys, op dat moment Nederlands bekendste en beste landschapsontwerper. Tenslotte kent het complex als gevolg van de kleinschaligheid van de opzet en standaardisering van de constructie een zeer eigenzinnige en karaktervolle architectuur. Gezegd mag worden dat het een plan is met een ruimtelijke kwaliteit die in de Nederlandse kantorenbouw uniek is.

Behoud

In 2018 organiseerde het Architectuur Informatiecentrum Alkmaar (AIA) een excursie naar Leeuwarden waar we een overzicht kregen van Bonnema's indrukwekkende oeuvre. Alkmaar is niet ruim bedeed met bijzondere voorbeelden van hedendaagse architectuur en mag zich gelukkig prijzen met de aanwezigheid van enkele van de meest bijzondere gebouwen uit het oeuvre van Abe Bonnema. Een ontwikkelaar die daar de waarde van inziet, kiest niet voor sloop. Integendeel, hij kan daar zijn voordeel mee doen.

Wij pleiten dus voor het behoud van het PEN-dorp. Wij willen graag meedenken met de ontwikkelaar over de mogelijkheden om het PEN-dorp en de daarbij horende tuinen en waterpartijen van de beroemde tuinarchitecte Mien Ruys te benutten voor de nieuw te bouwen woningen. Er is bovendien nog ruimte rond het PEN-dorp om er passende nieuwbouw bij te plaatsen.

Wat zou dat een bijzondere nieuwe woonwijk opleveren, niet ver van het centrum. De hoogbouwambitie van Alkmaar, die overigens door ons wordt ondersteund, is beter op zijn plaats op andere locaties langs het Noord-Hollands Kanaal.

*VOORKOM SLOOP VAN HET PEN-DORP,
KIES VOOR DUURZAME HERBESTEMMING!*

Alkmaar, maart 2019,
Leen Spaans, voorzitter Historische Vereniging Alkmaar (HVA)
Ed Diepenmaat, voorzitter Architectuur Informatiecentrum Alkmaar (AIA)